

Т. Федчук

Науковий керівник – доц. Васильківська Н. А.

ЗАГАДКА ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЕВО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні одним із найважливіших завдань реформування освіти в Україні є формування освіченої, творчої особистості, розкриття таланту і розвиток креативного потенціалу кожної конкретної дитини. Дошкільний вік – найбільш сприятливий період для реалізації цих завдань.

Мовленнєво-творча діяльність, як складний вид творчої діяльності, посідає особливе місце серед творчих проявів дошкільників і потребує взаємодії різних психічних функцій. Проблема розвитку мовленнєво-творчої діяльності через складність і багатогранність природи мовленнєвих явищ дотична до педагогіки, психології, лінгвістики, психолінгвістики та літературознавства.

Обґрунтовуючи необхідність дитячої мовленнєвої творчості, Л.С.Виготський писав: «Значення її в тому, що вона дозволяє дитині, вправляючи свої творчі устремління й навички, оволодіти людським мовленням, цим найтоншим і найскладнішим засобом формування й передачі людської думки, людських почуттів, людського внутрішнього світу» [1].

Мовлення – важливий компонент різноманітних видів творчої діяльності дітей, підґрунтя, на основі якого вони базуються. Слово збагачує, стимулює рухи рук, є засобом творення художнього образу, вираження свого стану, почуттів, відображення самостійної думки. Тому важливо вже в дошкільному віці формувати в дітей свідоме відношення до усного мовлення, мовної дійсності, мовних засобів вираження думок.

Важливу роль у розвитку мовлення дітей відіграють малі форми фольклорних жанрів. Їх сучасна наука визначає як продуктивні когнітивно-семантичні категорії, без засвоєння яких неможливе формування мовленнєвої компетенції дитини.

Багато вчених стверджують, що використання фольклору як на заняттях у дошкільному навчальному закладі, так і у повсякденному житті може привести до значного росту мовленнєвих умінь дитини. Легкість для запам'ятовування, барвистість, ритмічність та виразність – це те, що вигідно характеризує фольклор. Тому дітям він дуже подобається. А невеликий об'єм тексту, цікавий сюжет, доступний зміст та яскраві художні засоби роблять його таким, що відповідним віковим особливостям дітей дошкільного віку.

Проблема розвитку мовленнєво-творчих здібностей дошкільників засобами фольклору не є новою в освітньому просторі. Окремі її аспекти висвітлювались у працях Ю. Іларіонової, Є. Тихеєвої, Ф. Сохіної, А. Бородич, С. Бухвостової, О. Ушакової, К. Ушинського, Є. Водовозової, М. Боголюбського, В. Шевченка, С. Русової, В. Сухомлинського, сучасних науковців А. Богуш, М. Стельмахович, Н. Дзюбишина-Мельник, Л. Фесенко, В. Пабат, Н. Лисенко, Н. Гавриш та ін.

Одним із улюблених жанрів усної народної творчості у дітей є загадки. Це короткі твори, в основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього. Щоб знайти відповідь-відгадку, потрібно вміння зіставляти життєві явища на основі їх спорідненості чи подібності за певними ознаками, расами, характеристиками. Звідси і назва слова «загадка»: від «гадка» - думка, «гадати» - думати, мислити. Розгадування загадок розвиває здатність до аналізу, узагальнення, формує вміння самостійно робити висновки, вміння чітко виділяти найбільш характерні виразні ознаки предмета або явища, яскраво й лаконічно передавати образи предметів, розвиває у дітей «поетичний погляд на дійсність». Відгадування і вигадкування загадок також впливає на різні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників. Вживання у загадці різних засобів художньої виразності для створення метафоричного образу (прийому уособлення, використання багатозначності слова, визначень, епітетів, порівнянь, особливої ритмічної організації), сприяють формуванню образності дитячих висловлювань, надають мовленню українського колориту

Загадка, як ніщо інше, чудово розвиває і зміцнює вправність і гостроту мислення. Якщо в сиву давнину загадки використовувались передусім як засіб перевірки зрілості людини, то в наш час вони є предметом культурної розваги, своєрідних інтелектуальних ігор і відпочинку.

Використання загадки як засобу мовленнєво-творчої діяльності дошкільників є актуальною проблемою сьогодення. Актуальність її полягає в тому, що незважаючи на наявність численних наукових статей та збірників загадок, цей жанр фольклору як впливовий засіб розвитку мовленнєво-творчих здібностей дітей і досі є одним із найменш вивчених. Недостатньо досліджена образна система загадок, їх роль у вихованні особистості на різних етапах її розвитку, не висвітлено у повній мірі взаємозв'язки загадок з іншими фольклорними жанрами. Мало уваги приділяється процесу виявлення, збирання та вивчення українських народних загадок, нерівномірно зібрано та вивчено репертуар за географічними районами поширення. У навчально-виховному процесі у ЗДО загадки використовують досить часто. Проте педагоги не вчать дітей аналізувати загадку, виділяти ознаки і властивості об'єктів загадки, пояснювати відгадку, а переважно задовольняються правильною відповіддю (відгадкою). Вихователі не мають чіткого уявлення про критерії діагностування рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку умінь складання загадок, не володіють методикою навчання самостійного складання загадок, оскільки не мають достатньої навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми.

Метою роботи є дослідження особливостей використання загадки як засобу розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Робота над загадкою у дитячому садку полягає у формуванні умінь сприймати, аналізувати, осмислено відгадувати, а також створювати власну загадку. Старший дошкільник вже може самостійно складати загадки. Переважно це загадки-описи про предмети чи явища довкілля, ініціатива складання належить вихователю.

Складання загадки надзвичайно цікавий вид роботи для дошкільнят. Однак цей етап неможливий без спостереження за її будовою, специфікою, аналізу побудови. Готуючи дітей до складання загадки, вихователь має пояснити, як вона будується: в загадці завжди або називається інший предмет, схожий на той, що потребує відгадки, або описуються ознаки прихованого предмета. Перед складанням загадки варто запропонувати відгадати кілька загадок, щоб зрозуміти, як вони побудовані, у чому полягають їх особливості. Дошкільникам пропонуються для відгадування та аналізу такі загадки, в яких специфічні риси цього жанру виявляються особливо яскраво: 1) називається не сам предмет, а схожий на нього; 2) вказуються найяскравіші риси предмета. Для прикладу: 1. Взимку білий, влітку сірий (Засць); 2. Чорні поля, мокне земля, дощ поливає, листя опадає, коли це буває? (Восени). Після цього діти розглядають предмет (явище) чи його малюнок з метою знайти найвиразніші ознаки цього предмета чи відшукати схожий, який можна було б використати для алегорії. Така робота активізує знання про предмет, його ознаки, дії.

Складання загадок сприяє розвитку МТД. Дж. Радарі притримувався думки, що цей процес забезпечує розвитку фантазії, уяви. Особливо інтенсивно уява розвивається у старшому дошкільному віці. І якщо в цей період уяву спеціально не розвивати, потім настає різке зниження цієї функції. Разом зі зменшенням здібності фантазувати у людини знижуються можливості творчого мислення. Уява дозволяє старшим дошкільниками сприймати найфантастичніші образи і ситуації як реальні. Радарі стверджував, що в процесі сприйняття дитина постійно збагачується враження про предмети, явища і зв'язки між ними. Але, оскільки життєвий досвід дитини дуже малий і можливість оцінки «Що я бачу?» недостатня, виникає постійне перекомбінування вражень. Виникає велика кількість нових зв'язків між предметами і явищами[2]. На основі цього ми можемо зробити висновок, що загадки – один із найефективніших засобів розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють розвитку зв'язного мовлення у дітей, відіграють велику роль у досягненні дошкільниками високого рівня мовленнєвої культури, що характеризується багатством, точністю і виразністю, формують у дітей граматичну компетентність, розвивають усі психічні процеси, головне — спонукають дитину до творчості, до самостійної творчої діяльності.

Визначаючи місце загадки у роботі вихователя дитячого дошкільного закладу, можемо вказати на те, що вони є універсальним засобом – їх можна використовувати як під час індивідуального, так і під час колективного спілкування з дітьми, у різних видах діяльності. Загадка вчить дитину порівнювати ознаки різних предметів, знаходити загальне в них і тим

самим формує в неї уміння класифікувати предмети, відкидаючи їх неістотні ознаки. Інакше кажучи, за допомогою загадки формуються основи творчого мислення.

Робота над загадкою вимагає хорошої спостережливості дитини. Чим більш спостережливий дошкільник, тим він краще орієнтується у секретах загадок, тим швидше створює свої. Для розвитку спостережливості варто проводити заняття- спостереження, наочні логічні та повчальні бесіди. Вихователю слід спонукати дітей висловлюватись, порівнюючи предмети спостереження за кольором, формою, розміром і т.п. Ключовим питанням на таких заняттях є: «Що це тобі нагадує?», «На що це схоже?». дуже важливими є спостереження в природі під час прогулянки. Діти вчать розглядати навколишні об'єкти з різних боків, виділяти найістотніші ознаки в предметах і явищах, встановлювати взаємозв'язки між ними. Загадки для старшого дошкільного віку мають певні структурні змістові особливості. Тому буде доцільним використовувати тематичні добірки загадок, а також ілюструвати їх з допомогою малюнків і подавати їх у цікавій, часто ігровій формі [3]. Доречним буде проведення мовленнєво-ситуативних вправ на використання дітьми слів, словосполучень з відомих народних і авторських загадок, а також творчих завдань. Серед інших методів роботи над загадкою у дитячому садку пропонуємо такі:

- бесіди за змістом загадок;
- розповіді вихователя про особливості жанру;
- слухання, відгадування загадки і пояснення відгадки;
- дидактичні ігри на активізацію словника, узагальнення і класифікацію;
- лексичні вправи на добір епітетів або дій (призначення, функцій) до предмета;
- мовні вправи на розуміння значення метафор, образних порівнянь, багатозначних слів;
- конструктивні вправи на побудову загадок;
- колективне складання загадки;
- складання загадки з підказуванням (настановою) вихователя;
- самостійне складання загадки.

Для прояву дитиною творчої активності, бажання самостійно придумати загадку важливо забезпечити їй оптимальне розвивальне середовище. Слід правильно оцінювати досягнення дошкільників у мовленнєво-творчій діяльності, не переривати творчого процесу, утриматись від негативних оцінок під час прояву дитиною творчої активності, не критикувати дитячі твердження, підтримувати дошкільника у його починаннях, створити простір вільного спілкування, обміну думок. Потрібно дати дітям можливість поекспериментувати, проявити творчі здібності, оригінальність, неповторність, індивідуальність, вирішуючи творче завдання. Вихователь має сприяти реалізації величезного природного творчого потенціалу старшого дошкільника, бажанню фантазувати, проявляти креативність, створити атмосферу творчого натхнення, зацікавити дітей створювати власну загадку.

Дітям подобається відгадувати загадки. Це уміння не є природженим, а припускає певну систему навчання з раннього віку. Починати слід із спостережень за простими і зрозумілими для дітей предметами, їх порівняння з іншими предметами чи явищами за аналогією. А.Нестеренко вважає, що «на матеріалі загадок можна вирішити багато методичних проблем: від систематизації якості предметів і явищ до побудови моделей і розвитку асоціативного мислення. У той же час, складання загадок – це творчість, доступна навіть 4- 5 річним дітям»[4].

З метою розвитку в дітей інтересу до загадок, бажання відгадувати і самостійно складати їх можна використовувати твори цього жанру у повсякденному житті, в усіх режимних моментах: під час сніданку, обіду, вечері (загадки про продукти і страви), підготовки до сну (про постільне приладдя), під час трудових доручень і т.д. У роботі над загадкою закладені величезні можливості. Педагогам закладів дошкільної освіти варто частіше використовувати цей жанр фольклору у своєму спілкуванні з дітьми. Загадки стимулюють розвиток мовленнєво-творчої діяльності дошкільників. При самостійному складанні загадки дитина краще пізнає якості кожного предмета чи явища, набуває вміння найбільш точно і влучно дати йому характеристику. У дітей формується лаконічність і правильність висловлювання, збагачення словника, розвиваються здібності до римування. У процесі своєї творчої діяльності дошкільники оволодівають високим рівнем мовленнєвої культури, яка визначається багатством, виразністю, точністю, синонімією. Мовлення дітей стає образним, ширим, живим.

Мовленнєві творчі здібності у процесі складання загадки виявляються в умінні дошкільників самостійно, зв'язно, виразно та образно будувати власні твори. Дуже важливо, щоб створення загадки здійснювалось в атмосфері справжньої зацікавленості дітей, їх творчої активності. Роль вихователя у цьому процесі величезна, адже, як зазначив видатний педагог В.О. Сухомлинський, «творчість не приходить до дітей так собі, творчості треба вчити»[5,с.173].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виготський Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1991.- 94 с.
2. Джанні Радарі. Грамматика фантазии / Джанні Радарі. – М.: Прогрес,1978. З.Барабаш В.П., Бамбуркін О.П. Народна дидактика у системі виховання В.О.Сухомлинського// Початкова школа. – 1994.- № 9-10.-с. 36-38.
3. Нестеренко А. А. Страна загадок/ А. Нестеренко. - Ростов-на-Дону: Издательство ростовського университета, 1993,- 32с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т./ В.О. Сухомлинський. - Київ: Радянська школа, 1977.- Т. 3.- с. 156 -185.
5. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчої діяльності в дошкільному віці: монографія. Донецьк, 2001.- 250с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти/ Науковий керівник А.М. Богущ.- Київ, 2012.

Черниш Юлія
Науковий керівник: доц. Свідерська Г.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОСТІ У ЗРІЛОМУ ВІЦІ

Демократичний розвиток українського суспільства значною мірою залежить від глибини осмислення явищ і процесів його багатогранної і суперечливої реальності, в тому числі й духовної. Як зазначає Н.П.Дудар, одним із виразників духовної сфери соціуму є релігія як «суспільно-історичне явище і релігійність як опредмечення, об'єктивізація цього надіндивідуального феномена в свідомості, поведінці, способі життя окремих індивідів, які входять до певних релігійних спільнот» [1, с.3].

У сучасній українській та зарубіжній науці проблеми релігійності в її психологічних вимірах торкаються С. Белорусов, М. Боришевський, Ф. Василюк, О. Войнівська, Р. Грановська, З. Карпенко, В. Лубський, О. Любченко, В. Москалець, М. Пірен, О. Предко, Н.Савелюк, М. Савчин, А. Сафронов та ін. Щоправда, у психології релігії відсутній цілісний погляд на релігійність як багатовимірний духовний феномен, як елемент загальної соціально-культурної та індивідуальної системи. Більш уважного наукового вивчення потребують глибинні переживання, духовні устремління особистості, особливості релігійності сучасної людини і, зокрема, у дорослому віці.

Метою статті є проаналізувати психологічні особливості релігійності чоловіків та жінок зрілого віку на основі проведеного теоретичного та емпіричного дослідження.

Аналіз відповідної наукової літератури показує, що релігійність людини можна трактувати як ціннісно орієнтаційну спрямованість особистості, суб'єктивну якість свідомості індивіда, його внутрішню здатність до реалізації релігійних установок (А. Колодний, Б. Лобовик). Можна зазначити також, що релігійне самовизначення людини формується під впливом соціального оточення, але остаточне релігійне самовизначення особистості відбувається у зрілому віці, коли людина має власні цінності та усвідомлює їх. Рівень релігійності особистості може вказувати на те, як часто та за яких обставин людина звертається до Бога, проявляє свою віру. Вибір релігійності в одних людей може бути глибинним, першорядним, в других – другорядним, поверхневим, формальним. В залежності від сприйняття Бога формується конкретна релігійна особистість. У психології релігії прийнято розглядати такі типи релігійності: зовнішню і внутрішню релігійність, персональну й аперсональну релігійність.

Як бачимо, релігійність є складним, багаторівневим та динамічним феноменом. Вона постійно трансформується як на суспільному, так і на індивідуальному рівнях. Фахівців все більше турбує необхідність її вивчення, зокрема, визначення критеріїв норми релігійного